

'InZicht' licht u in over nieuwe boeken, congressen en lezingen in taalkundig Nederland en België. Vermelding in deze rubriek betekent niet dat de redactie ze aanbeveelt. Voor een zo volledig mogelijk beeld hebben wij ook uw hulp nodig. Weet u iets waarvan u denkt dat het in deze rubriek thuishoort, laat het ons dan weten. Verschijningsdata en prijzen onder voorbehoud.

Nederlandse plaatsnamen

In 2005 werd *Doodstil* tot mooiste plaatsnaam van Nederland gekozen. Maar die tot de verbeelding sprekende naam wil niet zeggen dat het daar in dat Groningse dorpje zo stil is. *Doodstil* gaat namelijk terug op *Dodes til*, 'de brug van Dode'. De tak van wetenschap die zich bezighoudt met dit soort zaken, waar taalkunde en geschiedenis elkaar raken, is de plaatsnaamkunde of toponymie. Oude namen vertellen vrijwel altijd iets over het gebied in kwestie, waardoor het beeld dat de historicus zich hiervan kan vormen weer wat completer wordt. Zo is het heel goed mogelijk dat het Zuid-Hollandse Nootdorp zijn naam dankt aan een veemarkt (*noot* = 'rundvee') die daar ooit werd gehouden. Maar de naamselementen kunnen ook iets vertellen over de ouderdom van de naam: zo weten we dat plaatsnamen met het achtervoegsel *-t* of *-d*, zoals *Beesd* en *Hemert*, vaak van voor de Middeleeuwen dateren, terwijl namen die eindigen op *-dijk*, *-dam*, *-sluis* of *-zijl* vrijwel zeker van na het jaar 1000 zijn.

De herkomst van het overgrote deel der Nederlandse toponiemen is terug te vinden in *Nederlandse plaatsnamen* van Gerald van Berkel en Kees Samplonius. Dit standaardwerk was al enkele jaren niet meer verkrijgbaar, maar onlangs verscheen een sterk uitgebreide derde druk in een mooie gebonden uitgave. Er zijn 1000 plaatsnamen toegevoegd, zodat het boek er nu 6500 verklaart, van *Aa* tot *Zwolle*. Die verklaringen geven de oudere vormen van de naam, dateringen en de mogelijke betekenis ervan, die waar nodig ook wordt toegelicht met historische feiten.

In de inleiding van hun boek beschrijven Van Berkel en Samplonius ook de problemen die men zoal kan tegenkomen bij het duiden van een toponiem. Plaatsnamen mogen dan een spiegel van het verleden zijn, het valt niet altijd mee om het beeld in die spiegel scherp te krijgen. Daartoe moet er gespeurd worden naar oudere vormen van de huidige namen. Wat is bijvoorbeeld de herkomst van *Farmsum* (bij Delfzijl)? De zoektocht terug in de tijd leidt via *Fermsssem* (1435) en *Fermeshem* (1228) naar *Fretmareshem* (begin elfde eeuw), oftewel het heem ('woonplaats') van Fretmar ('vermaard door vrede'). Maar het kan ook eenvoudiger: de plaatsnaam *Kampen* is niets meer dan een meervoud van *kamp* ('een door wallen, heggen of greppels omgeven stuk land').

Nederlandse plaatsnamen. Herkomst en historie is een uitgave van Het Spectrum en kost € 24,50 (gebonden, 532 blz.). ISBN 978 90 274 2097 8

■ NIEUWE WOORDEN VAN 2006

De afgelopen zes jaar verscheen er bij Van Dale Lexicografie in december steeds een boekje met de nieuwe woorden van het voorbije jaar. In de opvolger van die boekjes, het *Jaarboek taal 2007*, zijn die ook weer terug te vinden – denk aan *tomtommen*, *vodcasten* en *zuurvandaal*. Daarnaast bevat het boek veel woorden die al langer in het Nederlands voorkomen, maar die het om de een of andere reden niet tot de grote Van Dale geschopt hebben, zoals *billenman*, *malaria-net* en *make love, not war*. Daarmee is dit jaarboek een aanvulling op het grote woordenboek geworden, maar wel een met een goeddeels tijdelijk karakter, want zoals in het voorwoord al wordt opgemerkt is het bij veel woorden nog maar de vraag of ze ooit de grote Van Dale zullen halen. De inhoud van het boek kan men met een meegeleverde cd-rom op de harde schijf installeren, waarna de bestanden ook raad-

pleegbaar zijn vanuit de elektronische versie van de grote Van Dale. Helaas is de cd-rom alleen geschikt voor Windows.

Van Dale Jaarboek taal 2007 van Ton den Boon is een uitgave van Van Dale Lexicografie en kost € 29,50 (gebonden, 160 blz.). ISBN 978 90 6648 963 9

■ CALENDARIUM VAN HET NEDERLANDS

Op 6 november jongstleden kreeg taalkundige en *Onze Taal*-medewerker Nicoline van der Sijs de prestigieuze Prins Bernhard Cultuurfonds Prijs voor de Geesteswetenschappen. Ter gelegenheid hiervan verscheen het *Calendarium van de Nederlandse taal*, een mooi verzorgde uitgave waarin de zogenoemde externe geschiedenis van het Nederlands (zeg maar: de invloeden van buitenaf) strikt chronologisch behandeld wordt. Dat betekent dat er een overzicht gegeven wordt van alles wat het Nederlands heeft beïnvloed: politieke en maatschappelijke gebeurtenissen, contacten met andere talen, de wetenschap en

het onderwijs – vanaf het allereerste Nederlands tot nu aan toe. Sommige onderwerpen, zoals de Statenvertaling, legertermen en 'het mooiste woord', worden in kaderteksten verder uitgediept. (Zie de aanbieding op bladzijde 27.)

Calendarium van de Nederlandse taal. De geschiedenis van het Nederlands in jaartallen is een uitgave van Sdu Uitgevers en kost € 25,95 (gebonden, 338 blz.). ISBN 90 12 11737 2

■ AMPZING

Het Haarlemse Ampzing Genootschap strijdt nu alweer vijf jaar op ludieke wijze tegen de 'invasie' van Engelse woorden in het Nederlands. Het laatste wapenfeit van het genootschap is de oprichting van een borstbeeld van hun naamgever en schutspatroom, de purist-dominee Samuel Ampzing (1590-1632), naast de Sint Bavo-kerk in Haarlem. Ter gelegenheid hiervan is een bundel verschenen met bijdragen van Haarlemse schrijvers als Ewoud

Sanders en L.H. Wiener, die de ‘wedergeboren’ purist in de schijnwerpers zetten. Traditiegetrouw wordt ook bij dit Ampzingboek een audio-cd met twee toepasselijke liedjes meegeleverd.

Terug in Haarlem. Haarlemse verbeeldingen is een uitgave van het Ampzing Genootschap en kost € 17,50 (ingenaaid, 72 blz.). Bestellingen: www.ampzing.nl. ISBN 90 808466 3 5

■ KENNISMAKING MET HET BRABANTS

Houdoe!, het nieuwste deel in de reeks dialectguids op zakformaat van uitgeverij In Boekvorm, gaat over het Brabants. Het met veel foto's en plaatjes geïllustreerde boekje is geschreven door streektaalfunctionaris Jos Swanenberg en biedt een eerste kennismaking met het dialect (of liever gezegd: met de vier Noord-Brabantse dialecten die tezamen het Nederlands-Brabants vormen). De inhoud bestaat uit gedichten en tekstfragmenten, plus korte stukjes over uitspraak, woordenschat, grammatica en personen die voor het Brabants van belang zijn geweest.

Houdoe! Taalguids Noord-Brabant is een uitgave van In Boekvorm en kost € 14,50 (ingenaaid, 120 blz.). ISBN 90 77548 40 8

■ ALLEDAAGS FRANS

Wie zich in Frankrijk tussen de Fransen waagt, merkt al snel dat hun dagelijkse conversatie bar weinig te maken heeft met ons school-Frans. Dat komt doordat de Fransman zijn uitspraken niet zelden kracht bijzet met woorden die het label ‘informeel’ of zelfs ‘grof’ verdienen. Voorbeelden: *un gnon* (‘optater’), *avoir le ballon* (‘zwanger zijn’) en *avoir un oeil qui dit merde à l'autre* (‘scheel kijken’). In *Merde!* van Geneviève Edis worden honderden van dit soort woorden plus veel spreektaalige uitdrukkingen en zegswijzen voor niet-Fransen verklaard en toegelicht. Dit oorspronkelijk op de Angelsaksische markt gerichte boekje is in het Nederlands vertaald door Willem Scheepers en Berry van de Wouw. Van deze uitgave zijn tot nu toe acht drukken verschenen, en onlangs is ook het tweede deel in het Nederlands vertaald, onder de titel *Merde encore!*, waarin nog meer smeuïg, snedig en smerig taalgebruik is verzameld.

• *Merde! Het echte Frans dat u op school nooit leerde* is een uitgave van Arti-choc en kost € 10,50 (gelijmd, 84 blz.). ISBN 90 804111 1 6

• *Merde encore! Meer van het echte Frans dat u op school nooit leerde* is een uitgave van Arti-choc en kost € 10,50 (gelijmd, 84 blz.). ISBN 90 804111 0 8

■ SCHELDEN IN HET LIMBURGS

Leonie Robroek is schelddeskundige voor het Limburgs. In 2004 schreef ze al een boekje over Limburgse scheldwoorden, en onlangs publiceerde ze de opvolger hiervan, die de Limburgse “scheldwoorden, persoonsstyperingen, bastaardvloeken, dooddoeners, krachttermen, plaagverzen, terechtwijzingen, uitroepen en verwensingen” inventariseert. Een kleine greep: *krieg 'ne ulebulekül* (‘krijg een uilenzakkenpiemel’), *boets wieder boets* (‘eigen schuld, dikke bult’), *labberdepoepie* (‘mooi niet’) en *hazzesdeies* (‘lieve hemel’). De lijstjes grove taal worden af en toe onderbroken door een toepasselijk gedichtje of een stukje proza waarin schelden centraal staat.

Nondetonnaer!, Tru! is een uitgave van de Stichting dialect- en cultuuronderwijs Limburg en kost € 12,- (ingenaaid, 162 blz.). ISBN 90 76920 09 5

■ BIJBELVERTALINGEN

Sinds de vijftiende eeuw is de Bijbel vele malen in het Nederlands vertaald. Slechts enkele vertalingen werden in bredere kring geaccepteerd, met als bekendste natuurlijk de Statenvertaling (1637). In *Vertaald verleden* geeft Anne Jaap van den Berg een beknopt overzicht van al die vertalingen, waarbij ook steeds allerlei achtergronden en de ontvangst ervan aan de orde komen. Het boekje is fraai geïllustreerd met vooral (titel)pagina's uit de vertalingen.

Vertaald verleden. Beknopte geschiedenis van bijbelvertalen in Nederland is een uitgave van Jongbloed/NBG en kost € 12,95 (ingenaaid, 120 blz.). ISBN 978 90 6126 682 2

■ FALSCHEN FREUNDE

In de vertaalkunde zijn ‘valse vrienden’ woorden uit een buitenlandse taal die een bepaalde vertaling suggereren doordat ze op Nederlandse woorden lijken. In zijn boek *Als er gebellt wordt, blaffen de honden* universitair docent Duits Jan Lanneau 270

Duitse valse vrienden, of ‘dwaalduiders’, zoals hij ze noemt. Zo leert Lanneau ons dat *lehren* niet ‘leren’ maar ‘onderwijzen’ is, *Hirt* niet ‘hert’ maar ‘herder’, en *Vorjahr* niet ‘voorjaar’ maar ‘het vorige jaar’. En *Wappen* is wel een wapen, maar niet een waarmee geschoten kan worden. De lijst wordt aangevuld met oefeningen waarmee de lezer zich de juiste betekenis van de dwaalduiders kan eigenmaken.

Als er gebellt wordt, blaffen de honden. Dwaalduiders en aanverwante woorden in het Duits is een uitgave van Acco en kost € 14,80 (ingenaaid, 119 blz.). ISBN 90 334 6244 3

■ ENGELS VOOR NEDERLANDERS

Andy en Astrid Baxter weten alles van zakelijke communicatie in het Angelsaksische taalgebied. Hun *Baxter's English Survival Kit* helpt “iedereen met een middelbare-schoolopleiding Engels die regelmatig met

een Engelse taaluitdaging te maken heeft” langs de voetangels, valkuilen en andere hindernissen die daarmee gepaard gaan. Er wordt ingegaan op onder meer spelling, leestekens, woordenschat, correspondentie en het Dungleish (‘Dutch-English’, oftewel Engels met Hollandse trekjes).

Baxter's English Survival Kit. Praktische Engelse taaltips is een uitgave van Sdu Uitgevers en kost € 15,95 (ingenaaid, 153 blz.). ISBN 90 12 11659 7

EN VERDER

■ *Het ABC van het nieuwe dictee*. Spelletjes en puzzels waarmee de (nieuwe) spelling van woorden geoefend kan worden, plus uitleg van de belangrijkste regels. Denksport, € 3,95 (gelijmd, 98 blz.).

■ *Science? Fiction! en 808 andere ludieke stellingen van wetenschappers in spe* van Jan Luitzen. Bloemlezing uit de opvallendste, leukste en prikkelendste stellingen die Nederlandse promovendi de afgelopen vijftig jaar aan hun proefschrift hebben toegevoegd. Sdu Uitgevers, € 12,95 (ingenaaid, 82 blz.). ISBN 90 12 11680 5

■ *Zakelijk schrijven* van Judith ter Horst en Ad Molenaar. Handleiding die de schrijver van zakelijke teksten stapsgewijs door het schrijfproces leidt. Coutinho, € 21,50 (ingenaaid, 190 blz.). ISBN 978 90 469 0019 2

■ *Succesvol rapporteren* van Aynur Doğan. Deeltje uit de TaalAnker-reeks over “taalaspecten die een rol spelen bij het schrijven van rapporten”. Kluwer, € 31,50 (gelijmd, 92 blz.). ISBN 90 13 03985 5